

DAR BÖLGE

ve DARALTI MIŞ

BÖLGE

“

Türkiye’de çok partili
döneme geçildikten
sonra çok sayıda genel
seçim sistemi denenmiştir.

SAADET
İSTANBUL

HUKUK
İŞLERİ
BAŞKANLIĞI

Dar Bölge & Daraltılmış Bölge

Seçim sistemleri üçe ayrılır: Birincisi çoğunluk sistemleridir. Çoğunluk sistemleri, yönetimde istikrar ilkesini ön planda tutar. Çoğunluk sisteminde her seçim çevresinde geçerli oyların çoğunluğunu alan parti veya ittifak halinde olan partiler temsilci kazanmaktadır. İkincisi, nispi temsil sistemleridir. Nispi temsil sistemi, temsilde adalet ilkesini ön planda tutmaktadır. Bu sistemde siyasal partiler, aldıkları oy oranında mecliste temsil edilmektedir. Üçüncüsü, karma seçim sistemleridir. Karma seçim sistemleri, nispi temsil ve çoğunluk sistemlerinin sakıncalarını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de çok partili döneme geçildikten sonra çok sayıda genel seçim sistemi denenmiştir. 1950, 1954 ve 1957 yıllarındaki genel seçimlerde çoğunluk sisteminin geniş bölgesi (liste usulü) tipi uygulanmıştır. 1961 yılından sonraki genel seçimlerde ise nispi temsil sisteminin değişik uygulamaları söz konusu olmuştur. 1961 yılında barajlı d’Hondt, 1965 yılında milli bakiye , 1969, 1973 ve 1977 yıllarında barajsız d’Hondt, 1983 yılında çifte barajlı (seçim çevresi ve ülke barajı) d’Hondt, 1987 ve 1991 yıllarında çifte barajlı d’Hondt ve kontenjan uygulaması, 1995 ve 1999, 2002 yıllarında ise ülke barajlı d’Hondt sistemi uygulanmıştır. 2002 sonrası da ülke barajlı d’Hondt sistemi uygulanmaya devam etmiştir.

Dar Bölge Sistemi

Dar bölge seçim sistemi özü itibari ile çoğunluk sistemidir. Bu çerçevede her bölgede en çok oyu alanın seçilmesine dayanır. Bir seçim bölgesinden yalnız bir vekil basit çoğunluk ile seçiliyorsa İngiliz sistemi olarak da bilinen dar bölge basit çoğunluk sistemi (plurality system) uygulanıyor demektir. Tek isimli iki turlu çoğunluk seçim sistemi ise Fransız sistemi olarak da adlandırılmaktadır. Bu sistemde kullanılan oyların salt çoğunluğunun alınması, yani bir mutlak çoğunluk gözetilmektedir. Dar bölge seçim sistemi, basit çoğunluğu öngördüğü noktada küçük oy farklarından büyük zaferler çıkarabilmektedir. Türkiye özelinde 600 ayrı seçim çevresi düzenlendiğinde her seçim çevresinden 1 oy fazla alan milletvekilliğini kazanacağından toplamda tüm seçim çevrelerinden oransal olarak alınan oydan ziyade tek tek seçim çevrelerinden küçük oy farkları ile de olsa önde çıkmak anlamlı olmaktadır.

24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimleri çerçevesinde Kütahya’daki seçimler aşağıda belirtildiği şekilde sonuçlanmıştır. (Yüksek Seçim Kurulu,2020);

Siyasal Parti	Aldığı Oy	Oy Yüzdesi (%)	Milletvekili
AKP	213.353	54,8	3
CHP	49.250	12,7	1
MHP	71.847	18,5	1
İP	41.281	10,6	-
HDP	4.701	1,2	-
SAADET	6.984	1,8	-

Aynı zamanda başta Kütahya merkez ilçe olmak üzere tüm ilçelerde Adalet ve Kalkınma Partisi 1. olmuştur. Dar bölge ile seçim yapılsa idi Kütahya 5 seçim çevresine ayrılacak ve bütün sandalyeleri Adalet ve Kalkınma Partisi kazanmış olacaktı. Görüldüğü gibi, bu sistem özü itibari ile büyük partilere avantaj getirmektedir.

Dar bölge seçim sisteminin, seçmen ile bire-bir ilişki kuran ve gücünü parti genel merkezi yerine seçmenden alan milletvekilleri ortaya çıkarma ihtimali olabilir. Ayrıca, bu sistemde seçmen, özellikle büyük seçim çevrelerinde liste usulü ile tanımadığı milletvekili adayları yerine, doğrudan kendisi ile bağ kuran milletvekillerini seçebilecektir. Böylece, seçmen açısından seçim meşruiyeti ve parti aidiyeti artacaktır.

Dar bölge seçim sisteminde bir takım seçim hilelerine başvurulma ihtimali vardır. Örneğin, iktidar partileri, 600 ayrı seçim çevresi düzenlenirken, siyasal çıkar elde etme içgüdüleri ile hareket edebilir; seçim çevrelerini kendi çıkarları doğrultusunda belirleyebilir. Bu durum, seçim hukukunda "Gerrymandering"¹ olarak isimlendirilmektedir.

Dar bölgede ülkeyi 600 seçim çevresine bölmenin temelde büyük partiye yarayacağı ve bazı seçim çevrelerinde etnik grupların hakim olabileceği; bazı yerlerde ise mezhep ve aşiretlerin egemen olabileceği; sonuç olarak bu durumun bölünmeye yol açabileceği ileri sürülmüştür.

Daraltılmış Bölge Sistemi

Daraltılmış bölge seçim sistemi; karma seçim sistemi içerisinde seçim çevrelerinin 5'er ya da 6'şar milletvekili çıkaracak şekilde daraltılması anlamına gelmektedir. Bu çerçevede Türkiye'de 600 milletvekili, 5'er (120 seçim çevresi) ya da 6'şar (100 seçim çevresi) milletvekili çıkaracak şekilde düzenlenir. Daraltılmış bölgede esas olan seçim çevrelerinin kaç milletvekilinden oluşacağıdır. Nitekim, 5'er milletvekilinden oluşması halinde ülke barajı olmasa da sistemin gereği olarak seçim çevresi barajına takılma söz konusu olacaktır. Seçim çevresi küçüldükçe, sistemin orantılılık derecesi azalacak ve örneğin seçmen-

lerin yüzde 10'unu temsil eden bir parti, beş milletvekili çıkaran bir seçim çevresinde milletvekilliği kazanma olasılığını kaybedecek, seçim çevresinde geçerli oyların 1/5'ini alamayan parti milletvekili çıkaramayacaktır. Daraltılmış seçim sisteminin büyük siyasal partilere avantaj sağlaması muhtemeldir. Örneğin, 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimlerinde Ankara 1. Bölgede seçim sonuçları aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi gerçekleşmiştir. (Yüksek Seçim Kurulu, 2020);

Siyasal Parti	Aldığı Oy	Oy Yüzdeleri (%)	Milletvekili
AKP	391,457	30,8	4
CHP	450,518	35,5	5
MHP	136,050	10,7	1
İP	156,592	12,3	2
HDP	112,080	8,8	1
SAADET	17,368	1,4	-

Ankara 1. Bölge seçim çevresi için 5'erli daraltılmış seçim çevresi uygulanırsa idi, alt seçim çevresine ayrılacak ve % 20'inin altında oy alan partiler milletvekili çıkaramayacaktır. İlçelerdeki seçmen sayısı ve alınan oylar değişiklik arz etmektedir. Buna bağlı olarak Milliyetçi Hareket Partisi ve Halkların Demokratik Partisi milletvekili çıkaramayacaktır. İyi Parti ise seçim çevresi düzenlemesine bağlı olarak 1 milletvekili çıkarabilecektir. Milletvekilliği sayıları seçim çevresi düzenlemesine bağlı olarak değişse de, Cumhuriyet Halk Partisi ve Adalet ve Kalkınma Partisi arasında paylaşılacaktır. Daraltılmış seçim sisteminin seçim çevresi düzenlemesine

bağlı olarak seçim sonuçlarında getirdiği doğal seçim barajı nedeniyle, temsilde adaletten uzaklaştırdığı açıktır. Daraltılmış seçim sistemi, tıpkı dar bölge seçim sistemi gibi temsilde adaletten ziyade yönetimde istikrar ilkesini öne çıkarmaktadır. Söz konusu sistemde küçük siyasal partiler, 5'er milletvekili çıkaracak seçim bölgesinde doğal oluşacak il barajı nedeni ile seçim ittifaklarına yönelmek zorunda kalacaklardır. Belli ölçüde büyük partiler de, artık oylardan maksimum kazanç elde etme amacıyla ittifaka yönelecektir.

Daraltılmış seçim sisteminde, dar bölge seçim sisteminde olduğu gibi, milletvekilleri seçmen ile kurduğu bağ neticesinde daha güçlü hale gelecektir. Buna karşılık daraltılmış seçim sisteminde, yine dar bölge seçim sisteminde olduğu gibi, seçim çevreleri düzenlenirken büyük siyasal partiler lehine "Gerrymandering" uygulamalarına başvurulma riski bulunmaktadır.

Netice itibariyle, dar bölge seçim sistemi, yönetimde istikrar ilkesini öne çıkarmaktadır ve büyük partilere avantaj sağlamaktadır. Diğer taraftan seçmen ile direkt bağ kurmak gerektiğinden seçmen tarafından seçilen milletvekili tanınır ve ulaşılabilir nitelikte olacaktır. Siyasal partiler bu sistemde seçim çevresinde karşılığı olan aday ile yola çıkmak durumunda kalacaktır. Dar bölge sisteminde seçim çevreleri kurgulanırken, "Gerrymandering" türü

düzenlemeler ile büyük parti tarafından lehine sonuçlar doğuracak adımlar atılması muhtemeldir. Nitekim çok partili yaşam geleneğinde seçim çevresi düzenlemelerinde, hem genel hem de yerel seçim sonuçlarının sonuçlarına doğrudan etki edecek siyasi hamleler yapılmıştır. Türkiye özelinde dar bölge seçim sistemi simülasyonu yapıldığında, Adalet ve Kalkınma Partisi lehine olduğu değerlendirilebilir. Zira her seçim çevresinde küçük oy farkları ile yürürlükteki d'hondt sisteminden elde etmesi muhtemel toplam sandalyeden daha fazla milletvekili çıkarabilir. Diğer taraftan Milliyetçi Hareket Partisi, yürürlükteki d'hondt sisteminden elde edeceği toplam sandalyeden daha az milletvekili çıkarabilir. Dar bölge seçim sistemine Milliyetçi Hareket Partisi'nin siyasal desteği ittifaka tekli aday listesi ile girilmesi halinde "garanti milletvekili" sayısını alması ile mümkün görünmektedir. Ancak bu durum kısa projeksiyondur. Orta ve uzun vadede seçim sisteminin bu halde olmasının yaratacağı dezavantaj nedeniyle doğrudan olumsuz yaklaşması muhtemeldir. Millet ittifakı bileşenlerinden Cumhuriyet Halk Partisi, dar bölgede Trakya, Ege, Marmara ve Akdeniz şeridinde seçim çevresi nasıl düzenlenirse düzenlensin olumsuz etkilenmeyecektir. Ancak büyükşehirlerde seçim çevresinin çok ince olarak düzenlenmesi halinde olumsuz etkilenmesi muhtemeldir. Yine Millet ittifakı bileşenlerinden İyi Parti'nin, tıpkı Milliyetçi Hareket Partisi gibi, dar bölge

seçim sisteminden olumsuz etkilenmesi olasıdır. Parlamentoda temsil edilen HDP'nin ise dar bölgeden olumlu etkilenmesi muhtemeldir. Zira etnik olarak yoğunlaşmanın olduğu seçim çevrelerinde milletvekili sayısını arttırması muhtemeldir. Daraltılmış seçim sistemi de, tıpkı dar bölge seçim sisteminde olduğu gibi, yönetimde istikrar ilkesinin öncelemektedir. 5'erli daraltılmış seçim çevreleri seçmen ile bağın kuvvetlenmesi anlamında önemlidir. Ancak küçük siyasal partilerin seçim çevresi barajına takılması muhtemeldir. Zira 5'erli daraltılmış seçim çevresi olduğunda, geçerli oyların 1/5'ini alamayan parti milletvekili çıkaramayacaktır. Bu durum küçük siyasal partileri ittifaka yöneltecektir. Seçmen açısından ise seçim çevresi doğal barajı seçmeni ikincil siyasi tercihlere zorlayabilir. Diğer taraftan 5'erli daraltılmış seçim çevreleri düzenlenmesi de tıpkı dar bölge de olduğu gibi, "Gerrymandering" uygulamalarını karşımıza çıkarabilir. Ayrıca dinamik bir nüfus artışı ve hareketliliği olan Türkiye'de her seçim dönemi seçim çevresi düzenlemelerinin hem zor, hem de tartışmaları beraberinde getirmesi muhtemeldir.

Sonuç olarak Türkiye'de, 2017 anayasa değişiklikleri ile yürütmede istikrar sağlandığından, şimdi temsilde adalet ilkesine öncelik verilmelidir. Cumhurbaşkanlığı sistemiyle yürütmede istikrar sağlanmış olduğundan, dar bölge ve daraltılmış bölge sistemleri yerine,

■ DAR BÖLGE & DARALTILMIŞ BÖLGE

daha adil sonuçlar doğuran nisbi temsil sistemini muhafaza etmek ve baraj sistemini ortadan kaldırmak ya da daha makul seviyeye indirmek, temsilde adalete hizmet edecektir. Ayrıca tercihli oy getirilerek seçmenin istediği adaya oy vermesi de sağlanabilir. Yine bu çerçevede, 600 milletvekilinden 500 milletvekilinin seçim çevrelerine dağıtılması, 100 milletvekilinin ise alınan oy oranına göre Türkiye milletvekilliğine tahsisi de temsilde adalete hizmet edecektir.

